

Árnyéktalan jelenlét

Boga Júlia

IRODALOM

Társaságban lenni annyi, mint eljátszani a láthatóságot. A székek nyirkogása, a poharak üvegcsengése, a félig elharapott mondatokból épülő nevetések mind azt hirdetik, hogy valaki éppen most is létezik, hogy a jelenlét kézzelfogható, sőt hallható, illata van és hőfoka. Én is ott ülök közöttük, s közben valami nyugtalanító árnyalat suhan át rajtam: testem még itt van, de az árnyékom másról tesz vallomást, hiszen benne rejlik a legbiztosabb bizonyíték arra, hogy a fény tényleg eltalált engem, de mintha valahol elmaradt volna: nem vetül mögém, nem csúszik alá a parkettára, nem kapaszkodik a falba, mintha kimerülten elengedett volna. Először azt hittem, hogy csak a fények miatt, a lámpák túl közel lógnak, túl sok izzó vibrál a mennyezetről, s a ragyogás minden irányból rám tapad, s így a körvonalak szétmosódtak, a sötétségnek nem maradt hely. De amikor oldalra fordítottam a fejem, és láttam, hogy másoknak a fekete másolatai ott sorakoznak a hátuk mögött, a padlón, a falak repedéseibe kapaszkodva, akkor tudtam igazán: valami nálam történt, az árnyékom döntött úgy, hogy eloldódik tőlem.

Körülottem nevettek, a vállamhoz ért kezek poharakat nyújtottak felém, és közben éreztem: minden gesztus megcsiklandozza porcikáimat.

Társaságban ülni olyan, mint láthatatlan üvegburába szorulni, ahol minden hang tompán érkezik, minden mozdulat lassú, és minden arc kicsit elmosódik, mintha víz alól figyelném őket. Egyedül a saját hiányom volt éles: az a tátongó tény, hogy nincs több fekete kísérőm, nincs a lábam alatt lapuló második alak, nincs a falra rajzolt torz, de húséges követőm. Az árnyék mindig a legbiztosabb barát: akkor is jön, ha esik, ha napfényesen süt a nap, akkor is jön, ha hajnalonként a földre tapadok, s ha estefelé nyújtózkodom. Az árnyék az ember aláírása a világon, s most, hogy elmaradt, úgy éreztem, mintha a társaságban való jelenlétem is egyre hamisabb lenne. A testem ott maradt, a szemem nézett, a szám mosolygott, de belül minden jelezte: ez egy üres keret, csak egy szerep, amiből kicsúszott a lélek sötét kontúrja. Egy ideig figyeltem a többiek árnyékát: hol a padlón, hol a falon, hol egymás alakjába gabalyodva mozogtak, mintha titkos táncot járnának, amit a gazdáik nem is látnak. És akkor hasított belém a felismerés: ők legalább ketten vannak, test és árnyék. Én viszont egyedül ülök a széken, s ez az egyedüllét nem az elhagyatottság szokványos érzése volt, hanem valami mélyebb: árnyéktalan jelenlét, amelyben a test ugyan megmarad, de a bizonyíték az életre, az a fekete, mozgó pecsét,

eltűnt. Nevettem magamban. Lehet, hogy ez a valódi eltűnés: nem a test kivonulása, hanem az árnyék hiánya, s így ismerjük fel, hogy valaki már nem akar jelen lenni a társaságban, amikor a körvonalait elnyeli a fény, amikor a lényege a láthatóság határáról egyszer csak lelép.

Az árnyék hiánya először csak furcsa jelenségnek tűnt, s aztán elkezdett szorítani belülről, mint amikor egy kabát ujjá alatt valami apró bogár vergődik, s nem talál kiutat. Ott ültem a szék szélén, félrebillentett fejjel, miközben a többiek harsány történetei közé próbáltam illeszteni magamat, de minden szó mögött egyetlen gondolat dobolt: *nincs árnyékom*. Egyre jobban úgy éreztem, hogy a fények túlságosan nekem szólnak, nem csak világítottak: lelepleztek, vizsgáltak, mint egy iskolai feleletnél, ahol a tanár nem a választ hallgatja, hanem a zavarodottságot lesi az arcon. Az árnyék mindig fedezett, egy titkos, fekete kabát, amely belülről melegített, kívülről eltakarva a hiányokat. Most viszont ott ültem csupaszon: nem volt mellettem a saját sötétségem, így minden fény akadálytalanul talált el, s rájöttem, milyen különös: az emberi társaságban mindig számít ki mennyit árul el magáról. A legtöbben a fény felé fordulnak, kiemelik a vonásaikat, a hangsúlyos szavaikat, a magabiztosságot. Én viszont eddig mindig abban bíztam, hogy a mögöttem meghúzódó árnyék majd elmondja azt, amit nem merek. Az árnyék a kimondatlan történetek archívuma: hordozza a szorongás mozdulatát, a feszengő váll görbületét, a fáradtság elnyúló vonalait. És most, hogy eltűnt, a hallgatásom is kiüresedett.

Úgy ültem ott, mint egy színész, akit elfelejtett követni a sűgő. Mondtam néhány szót, nevettem a megfelelő helyen, de belül mindvégig a hiány dobogott. És minél tovább figyeltem, annál világosabb lett, hogy ez a hiány nem külső játék, nem arról van szó, hogy a fények szeszélye így alakította. Az árnyékom elhatározott: kilépett a körből. Megunta, hogy kövesse a testemet, megunta, hogy ott legyen, ahol én vagyok, ő már rég tudta, hogy én is meguntam a jelenlétem.

A többiek szavai közben áttetszővé váltak: csak a mozdulatok maradtak, kezek, amelyek köröztek a levegőben, ujjbegyek, amelyek poharak peremén doboltak, arcok, amelyek közel hajoltak, majd hátráltak. Mintha minden ember körül a saját árnyéka játszott volna a főszerepet: hosszúra nyúlt formák, széttartó körvonalak, amelyek néha összeértek, néha szétszakadtak. És én egyre inkább láttam magamat kívülről: egy alak, akit elhagyott a párja. Később, amikor egy pillanatra a folyosóra menekültem, azt reméltem, hogy ott, a félhomályban visszatér hozzám. De a falak ridegen néztek vissza: az izzók gyér fényében mindenki árnyéka ott remegett, csak az enyém hiányzott. És akkor egy fura gondolat villant át rajtam: talán az árnyék nem egyszerű hiány, hanem jel, mintha azt sűgná: a testem még itt van, de a lényem már nem akar osztozni ebben a közegben. Egy árnyéktalan test a társaságban nemcsak ürességet sugall, hanem veszélyt is, mintha bármikor felállhatna, kimehetne, felszívódhatna, és senki sem tudná igazán, hogy ott volt. A jelenlét és az eltűnés közti vékony határra kerültem: egyszerre látszótam teljesen valóságosnak, és teljesen

illuzórikusnak, és a legkülönösebb, hogy ezt a kettősséget élveztem. Mert valójában mindig is untam a társaságok fáradhatatlan zaját, az ismétlődő történeteket, a harsány poénokat, a sokadik koccintást. Most végre kaptam egy jelet, egy feloldozást: az árnyékom kilépésével én is megszabadulhattam a részvétel kényszerétől. Ott maradt a testem, láthatóan jelen, de a lényem már elkezdte a távozást. Ez volt az árnyéktalan jelenlét első igazi felismerése: nem kell felállnom ahhoz, hogy eltűnjek. Elég, ha az árnyékom dönt úgy, hogy nélkülem keresi a helyét.

Ahogy múlt az idő, rájöttem: az árnyék hiánya nem múltó különösség, hanem új törvény, olyan szabály, amelyet nem írtak le sehol, mégis érvényes. Az ember úgy születik, hogy hozzátapad valami feketéllő hússág, egy rajzolat, amely megőrzi minden mozdulatának lenyomatát. De ki mondta, hogy ennek örökre így kell maradnia? Ha a test untalan ismétli önmagát, talán az árnyék egyszerűen úgy dönt: elég volt. És ebben van az irónia. Mi, emberek, azt hisszük, hogy a jelenlétünket mi birtokoljuk, mi szabjuk meg, de közben az árnyék, a legcsöndesebb, a legészrevétlenebb kísérő dönti el, mikor vagyunk teljesek, és mikor maradunk félkészben. Amikor eltűnt mellőlem, mintha azt mondta volna: *most lássuk, mit érsz nélkülem*. És én valóban ott álltam, meztelenebbül, mint bármikor.

Kezdtém észrevenni, hogy a többiek szeme is másképp tapad rám. Volt bennük valami zavart bizonytalanság: úgy néztek, mintha valamit nem tudnának beazonosítani. Testem látszott, hangom hallatszott, de mintha hiányzott volna mögüle a súly. Az árnyék ugyanis a bizonyíték arra, hogy az em-

ber nem csak kép. Árnyék nélkül a test gyanússá válik: lehet, hogy szellem, lehet, hogy vetítés, lehet, hogy félreértés. És ettől az egész társaság kínosan feszültté vált, még ha nem is mondta ki senki. Én pedig lassan megszerettem ezt a kényelmetlenséget. Mert ha nincs árnyék, nincs következmény sem. Nem tapad hozzám az a fáradt utánpótlás, amit máskor minden mozdulatom magával cipel. Nem ismétli meg minden rezdülésem, nem emlékeztet arra, hogy túl sokszor ugyanazt a mozdulatot tettem, ugyanazt a sóhajot engedtem ki. Ebben rejlik a szabadság és a nyugtalanság egyszerre. A társaságban ott ülni árnyéktalanul olyan volt, mintha minden szónak és mozdulatnak megszűnt volna a súlya. Nevethettem, de nem visszhangzott; hallgathattam, de nem maradt árnyéknyoma. A többiek pedig valahogy mindig hamarabb elfordultak, mintha zavarta volna őket a hiány, nem tudták megfogni, mi az, de érezték, hogy valami nincs rendben. A társaság a maga harsány fényével csak a testemet látta, de nem tudta eldönteni, hogy valójában jelen vagyok-e. Az árnyék hiánya megmutatta: a test önmagában kevés. A jelenlét nem a hús és a bőr, hanem az a sötét vonal, amely kíséri, amely rajzolja, amely megőrzi, s felmutatja, az árnyék a bizonyíték a létezésre. Ha nincs, akkor az ember már félig átcsúszott a túlóldalra, s talán az is lehet, hogy mindannyian erre vágunk. Ki ne szeretné néha levetni az árnyékát, azt a csökönyös bizonyítékot, hogy mindig ott van, mindig számontartják, mindig össze lehet mérni a fényhez képest? Árnyéktalanul ott ülni olyan, mint amikor a gyerek hirtelen eltűnik a bújócskában, és senki sem tudja,

merre lett. Édes titok, hogy még ott vagyok, de már nem köt hozzám semmi. És a jelenlét maga? Árnyéktalanul válik leleplezővé. Kiderül, hogy minden harsány gesztus, minden látványos kacaj, minden emelkedett szónoklat mögött ugyanaz a kétség bujkál: hogy valójában mindannyian unjuk a saját jelenlétünket. A test csinálja a dolgát, beszél, mozog, szerepel, de belül már rég elvágtyik. Az árnyék az, ami ezt jelzi, s aki megmutatja a kifáradást az eltűnik, s a test egészen átlátszóvá lesz. Így lett számomra az árnyéktalan jelenlét nem átok, hanem felfedés. A mulandóság árnyalata, amely egyben felszabadít: nem kell végigjátszani a szerepet, ha egyszer a kísérő már kiszállt. És ettől kezdve nem félek, ha valaki észreveszi, hogy hiányzik a nyomom, mert ez a hiány lett a valódi bizonyíték arra, hogy valaha tényleg ott voltam.

Egy idő után már nem is kerestem többé az árnyékomat. Eleinte még ösztönösen pillantottam hátra, körbe a falakra, járdákra, a fénybe hasított foltokra, de mindenhol csak a vakító üresség fogadott. A testem ott volt, de nem vetett rajzolatot. És ebben a hiányban lassan otthon éreztem magam, mintha végre lettem volna valami súlyos csomagot, amit egész addigi életemben cipeltem, anélkül, hogy valaha is tudtam volna a tartalmát. Az emberek azonban továbbra sem szokták meg. A tekintetük tétován tapadt rám, mint aki valamit keres, ami nincs. Tudták, hogy vagyok, de nem merték kimondani, hogy valami hiányzik belőlem. Így lettem jelen minden társaságban, s közben úgy éreztem: valójában mind jobban eltűnök. Ironikus volt látni, hogy a test, amely-

hez annyira ragaszkodunk, mennyire bizonytalan bizonyíték, ha hiányzik belőle az a láthatatlan aláírás, amit árnyéknak nevezünk. Ekkor kezdtem sejteni: az árnyék sosem volt pusztán fényrajz. Ő volt az igazi narrátor, aki minden mozdulatot nyomon követett, minden hallgatást rögzített, minden csendes gesztust hitelesített. Ha a test a szereplő volt, az árnyék volt a színlap, amely igazolta, hogy valóban fellépett. Most pedig, hogy nem volt mellettem, olyan volt, mintha a darabot tovább játszottam volna, de a színlapot már régen leszedték a színház ajtajáról. A közönség még ott ült, figyelt, tapsolt vagy unottan ásított, de valójában senki sem tudta biztosan, hogy mit lát.

Ez a helyzet végül átváltott egy különös szabadságba: ha nincs árnyék, nincs számonkérés sem. Nem marad utánad nyom, így nem lehet megmondani, mit csináltál jól és mit rosszul. És ebben volt valami mélyen szatirikus: mindaz, amit életnek hívunk, talán csak az árnyék kedvéért zajlik. Neki játszunk, ő jegyzi, ő tárolja a bizonyítékot. De a legfurcsább az volt, hogy idővel mások is elkezdtek hasonlítani rám. Mintha az árnyék nélküli jelenlét ragályos lenne. Egy-egy pillanatra észrevettem, hogy mellettem valakinek halványabban rajzolódik a kísérője, vagy teljesen feloldódik a fényben. Megijedtek, ha észrevették, és sietve arrébb álltak, mintha a fényt hibáztatnák. Pedig tudtam: ez nem a fény kérdése, ez döntés. Az árnyék úgy határoz, hogy tovább nem kívánja ismétetni a testet. És ekkor jött a végső felismerés. Az árnyék hiánya nem csak az én történetem volt, hanem egy állapot, amely minden emberre

vár. A jelenlét egyszer elfárad, a test megunja magát, és az árnyék eloldódik. Nem vész el, csak visszavonul oda, ahonnan jött. És akkor az ember ott marad: pusztán látható, de már nem hiteles. Ez az árnyéktalan lét volt számomra a végső ironia, hogy amit egész életünkben bizonyítéknak hittünk, a testet, a láthatót, a kézzelfoghatót, az valójában csak díszlet volt. A valódi

jelenlétet mindig az árnyék adta, az a mozdulatlan, követhetetlen kísérő, amely egyszerre volt tanú és ítélő. Nélküle nem vagyok kevesebb, de más vagyok: áttetsző, bizonytalan, mintha bármelyik pillanatban eltűnhetnék, anélkül, hogy észrevenné bárki. És valahol ez a legnagyobb szabadság, árnyék nélkül az ember nem kötődik se fényhez, se térhez, se időhöz.

NÉVJEGY

BOGA JÚLIA (1998, Csíkszereda) egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte el a bölcsészkar magyar irodalom és komparatiztika szakán. Jelenleg prózaverseket publikál a *Honvilág* című folyóiratban, illetve Magyarországon és Erdélyben is jelennek meg írásai irodalmi folyóiratokban, s román nyelven is közöl verseket, prózákat.

Csordás Piski Ibolya kreációja

Újlaki Ildikó alkotása